

חזקה על תפילה שאינה שבה ריקם מורנו הרב יצחק מרדכי הכהן רובין שליט"א

דרשה לפני תקיעת שופר - ראש השנה תשע"ז

מעשרה בנים] התעוררה להתפלל בעצמה. ואז התקבצו ארבעה דברים עוזרים כדי שתתקבל תפלתה לרצון: [א]. שהיא עצמה היתה מרת נפש, וה' שומע תפלת נשברי לב. [ב]. ותתפלל על ה', שהתפללה בכוונה שלימה על ה' לבדו. [ג]. ובכה תבכה, ושערי דמעה לא ננעלו לעולם [ברכות לב ב].

ויצעקו אל ה' - תפסו אומנות אבותיהם

כאשר בני ישראל יצאו ממצרים הם צעקו וגם זעקו ובשעה שעמדו לפני ים סוף בחוסר אונים כתוב "ויצעקו אל ה'" ופרש"י "תפסו אומנות אבותיהם", ולכאורה יש להתבונן למה עד עתה בכל עת שהם צעקו אל ה' לא ביאר רש"י שתפסו אומנות אבותיהם והרי בכל עת היתה נשמעת מהם צעקה וזעקה, ועיין בספורנו שמות ב', כ"ג ויזעקו ותעל שועתם אל האלוקים מן העבודה, זעקו מכאב לב על עבודתם, שהזעקה היתה לא בשביל תפילה ותשובה אלא בשביל צרותם, כדכתיב וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם, והקב"ה שמע את נאקתם את תפילת קצתם שהתפללו אז מצדיקי הדור. ולכן בכל התפילות עד לאותו הרגע שעם ישראל ראו שאין עצה אחרת מאשר לפנות אל ה' לבדו לא כתיב שתפסו אומנות אבותיהם בידיהם, ומבאר בספר אור החמה שזהו הביאור ויזעקו אל ה' כאן היתה הזעקה ישירות אל ה'.

אביי סומך על תפילתו של רב אחא כתפילה שודאי תתקבל

איתא בקידושין דף כ"ח ע"ב - תנו רבנן הוא ללמוד ובנו ללמוד - הוא קודם לבנו, ר' יהודה אומר אם בנו זריז וממולח ותלמודו מתקיים בידו - בנו קודמו. כי הא דרב יעקב בריה דרב אחא בר יעקב שדריה אבוא לקמיה דאביי, כי אתא חזייה דלא הוה מיחדדין שמעתייה, א"ל אנא עדיפא מינך, תוב את דאיזיל אנא. שמע אביי דקא הוה אתי, הוה ההוא מזיק בי רבנן דאביי, דכי הוה עיילי בתרין אפי' ביממא הוה מיתזקי, אמר להו לא ליתיב ליה אינש אושפיזא, אפשר דמתרחיש ניסא. על בת בההוא בי רבנן, אידמי ליה כתנינא דשבעה רישותיה, כל כריעה דכרע נתר חד רישיה. אמר להו למחר, אי לא איתרחיש ניסא, סכינתין [מבואר בגמ' שאותו נחש שאף אחד לא יכול לו ואביי מצא הזדמנות שרב אחא מגיע ללמוד בישיבה והוא בכח תפילתו יכניע את הנחש].

וביאר במהרש"א וז"ל "אפשר דאתרחש ניסא כו' קשה קצת דהיאך דחה אביי אותו למקום סכנה על הספק דשמא יתרחש ניסא וגם אם יתרחש ניסא יהיו מנכין לו מזכיותיו כדאמר בעלמא. וי"ל דודאי סמך אביי על חסידותו ושמותוך תפלתו לא יהיה ניוזק ויהרוג את המזיק ואין זה מקרי נס, אלא שאמר דשמא קודם תפלה יתרחש ניסא

ימי ראש השנה מוקדשים לתפילות שעוסקים בהמלכת הקב"ה אבל הפוסקים התירו גם להתפלל תפילות פרטיות, וכולם מנעד ועד זקן שופכים לב בתפילה ובתחנונים, אבל אלו דברים שהם בבחינת כרום זולות שהם חשובים כרומו של עולם ובני אדם מזלזלים בהם. ואף שבימי ראש השנה וימי הדין התפילות של כל אחד מאתנו נראים אחרת, אבל תפילה צריכה חיזוק בכל עת, ובפרט בימים קדושים ומסוגלים אלו.

קיימא לן שחזקה על תפילה שאינה חוזרת ריקם, ולכאורה יש המתקשים שהם התפללו וממשיכים שנים רבות להתפלל אך עדיין לא נענים, והרבה תשובות יש בדבר [עיין בספר חסידים סי' תרי"ב בשם רבי סעדיה גאון שבשביל שבעה דברים אין תפילתו של אדם מתקבלת^א], ואין כאן המקום לפורטם כי רבים הם. מציאות שכזו יכולה לפעמים להקליש בנו את מעלת וערך התפילה ועל כן היא צריכה חיזוק.

חנה לא סומכת יותר על תפילת אלקנה

ויאמר לה אלקנה אישה חנה למה תבכי ולמה לא תאכלי ולמה ידע לבבך הלוא אנכי טוב לך מעשרה בנים, ותקם חנה אחרי אכלה וכו' והיא מרת נפש ותתפלל על ה' ובכה תבכה. שואל המלבי"ם מדוע לא קמה חנה עד הנה להתפלל רק זה עתה הפעם הראשון? ומבאר המלבי"ם דעד עתה סמכה על תפלת בעלה שהיה צדיק, ועתה שראתה שהוא מתיאש מן הרחמים [שהרי שמעה אותו אומר לה ואנכי טוב לך

^א ספר חסידים סימן תרי"ב כתיב בספר התשובה של רב סעדיה גאון בשביל שבעה דברים אין תפלתו של אדם נשמעת ואין עתירתו מתקבלת וראיה לדבר ממש רבינו כיון שנגזר עליו שלא יכנס לארץ אף על פי שנתחנן לא נעתר פלול שלו כמו שנאמר ואתחנן אל ה' בעת ההיא וכך נענה לו רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה. והשנית המתפלל בלא כוונת הלב אין תפלתו נשמעת כמו שכתוב [תהלים ע"ח ל"ו] ויפתוהו בפיהם ולבם לא נכון עמו. והשלישית השונא את התורה ואינו מקשיב לדברי תורה אין תפלתו נשמעת וכן כתיב [משלי כ"ח ט'] מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה. והרביעית מי שאינו משיב לדברי העני ואוטם אזנו מזעקתו גם הוא יקרא ולא יענה. והחמישית מי שעושה וגוזל ואוכל את האסור לו אין תפלתו נשמעת כמו שכתוב [מ"ב ג', ג' - ד'] ואשר אכלו שאר עמי וגו' או יזעקו אל ה' ולא יענה אותם. והששי המתפלל בלא נקיות וטהרה אין תפלתו נשמעת כמו שכתוב [ישעי' א' ט"ו] גם כי תרבו תפלה אינני שומע ידכם דמים מלאו. והשביעי אשר גברו עונותיו עצמו משובותיו והוא מתפלל בלי עשות תשובה אין תפלתו נשמעת כדכתיב [זכרי' ז' י"ג] כאשר קרא ולא שמעו.

וינכו לו מזכויותיו ומשום ספק זה אין למנוע הודאי שיהרוג אותו ולזה יתישב דא"ל למחר אי לא איתרחש ניסא כו' שהיה מתרעם עליהם שלא תלה הדבר בתפלתו אלא בניסא והבאתם אותי לידי מדה זו שמנכין לי מזכויותי ודוק".

מבואר בדברי הגמרא האלו שאבוי היה בטוח שרב אחא ברב יעקב בתפלתו יצליח להכניע את הנחש, ולא היה זה בגדר ספק כיון שאז נמצא שהוא מכניס את רב אחא למקום סכנה, כך חיו האמוראים את המושג תפילה.

ויזעקו אל ה' בער להם ויצעקו אל ה' בער להם
בתהלים מזמור ק"ז זהו המזמור לאותם ארבעה שחייבים להודות יורדי הים חבוש שיצא מבית האסורים חולה שהתרפא והתועים במדבר, ומבאר האבן עזרא [שם פסוק י"ט] שכל אלו לא מועילה אצלם השתדלות כיון שכבר הגיעו לשערי מות ואז הם צועקים אל ה'.

אבל עדיין יש להתבונן שפעמיים הלשון היא "ויזעקו" ופעמיים הלשון היא "ויצעקו", וכותב המלבי"ם [שם פסוק ו'] שבמדבר ובים אמר ויצעקו ואילו בחולה ובבית האסורים אמר ויצעקו, שצעקה גדולה מזעקה ולכן גם אמר בויעקו "ויצלם" ואילו בויעקו אמר "ויזשיעם" כי הצלה גדולה מישועה.

אדם הסומך על אחרים אינו צועק מקירות ליבו
אך עדיין צריך טעם לדבר, למה במדבר ובים אמר ויצעקו שהיא גדולה מאשר ויצעקו של חולה ובית האסורים, אלא שכאשר אדם חולה ל"ע הוא סומך בתחילה על הרופא ועל התרופות, וכשהוא בבית האסורים הוא סומך על השתדלנים, וממילא התפילה אינה מעומק קירות ליבו ולכן היא רק בבחינת "זעקה" אבל כאשר הוא במדבר או בים שם אין לו על מי להשליך יתבו ואז הוא פונה ישירות אל ה' ואז הלשון היא "ויצעקו".

שרה אמנו מאמינה בכח התפילה שיכולה להשיב בחרות אחרי זקנה
וכן מצינו כעין זה בפירוש הספורנו על הפסוק "ותצחק שרה" - שחשבה שהיה דבר המלאך ברכת נביא בלבד, כענין שנאמר באלישע [מ"ב ד', ט"ז], לא נבואה ושליחות הקל יתברך. וחשבה שלא יושג זה בזקנים בברכת שום נביא, כי אמנם להשיב בחרות אחר הזקנה הרי הוא כתחיית המתים, שלא תהיה זולתי במיעוט הקל פרטית. או בתפלה משגת הן מאתו [בראשית פרק י"ח י"ב].

בשער התפילה פרק י"ז וז"ל בהיות תפילת הציבור נשמעת תמיד, צריכים אנו לבאר ענין תפילת הגואל שאנו מתפללים אותה מזמן החורבן ערב ובוקר וצהרים ואין אנו נענים, ונראה לי כי על ענין נפלא כזה שהיא גאולתן של ישראל גאולה נצחית שאין אחריה גאולה, צריך להרבות בתפילה, דורות ראשונים ודורות אחרונים, ומועילה תפילת הראשונים לתפילת האחרונים, כי להיות הענין גדול הערך צריך ריבוי תפילות דור אחר דור שתקובל תפילת הגאולה, ובהיות נשלמות התפילות הצריכות וידועות לו יתברך שמו אז בדור ההוא תקובל תפילתם בהצטרף אותה עם התפילות הקודמות, באופן שכל התפילות הקודמות מועילות גם כן, וכשתתקבל התפילה של הדור האחרון היא מצטרפת עם הראשונות, והרי כאילו נתקבלה תפילת הראשונים, כיון שהיתה טעם לקבל תפילה זו.

ובהקדמה לספר "תרומת הכרי" כתב שכל אדם שמתפלל בכוונה אין תפילתו חוזרת ריקם, ואם אינה עושה פרי למטה הרי היא עושה פרי למעלה לצורך נפשו, וכל תפילה אינה נרחית לגמרי אף אם היא שלא בכוונה, אבל היא מונחת בקרן זווית, ואם יתפלל אחר כך בכוונה יש בה כוח להעלות אף תפילה שלא היתה בכוונה.

ועיין בספר חיי עולם לבעל הקהילות יעקב פרק כ"ח שעמד על הא שאמרו חז"ל שכל המאריך בתפלתו אין תפילתו חוזרת ריקם, [והיינו גם המתפלל בקצרה אלא שחוזר על תפילה זו יום יום שגם הוא בכלל המאריך בתפלתו] ואפילו אם יעברו עמה ימים ושנים אשר ידמה לו שלא הועילה תפילתו כלום, אל יניח מלהתפלל דאמרו חז"ל במדרש שמואל פ"ד שיש תפילה שמועלת מיד ויש לג' ימים ויש תפילה שמועלת לשלשים שנה, עיי"ש.

תפילה מהלב אינה מופת

שמעתי מת"ח מפורסם שסיפר שהיה פעם בברית מילה של אברך מישיבת פונבז' והלה הזמין את מרן הרב שך זצ"ל לברית, המנהג היה אצל כל האברכי שהזמינו את הרב שך לברית שהוא מכובד להיות סנדק, והנה בשעת הברית מילה הגיע בעל הקהילות יעקב והוא התכבד סנדקאות, ואילו הרב שך בברכות, לאחר הברית ניגש הרב שך לאבי הבן ושאל אותו מה פשר בו של הסטייפלער זצ"ל לברית, וענה לו האברך שכבר הרבה שנים שהוא ציפה לזרע של קיימא אך ללא הועיל, וכאשר נכנס לסטייפלער לבקש ברכה תוך תשעה חודשים נולד לו בן זכר, הרב שך היה מאוד מופעם מהסיפור, וניגש לסטייפלער ושאל אותו האם הוא "בעל מופת" ענה לו הסטייפלער ממש לא, אלא שהאברך הגיע אלי בשברון לב לבקש ברכה, ומיד שיצא התפללתי מקירות ליבי לרשבי"ע שיפקוד אותו והתפילות לא שבו ריקם.

תפילה שבתקיעת שופר

בשעה שעומדים לפני תקיעת שופר צריכים לזכור שזו בעצם הצעקה והצעקה של כולנו זוהי צעקה מקירות ליבנו זה קול בכי וקול אנחה וחזקה שאינה שבה ריקם.

תפילה מצטרפת לתפילה

והנה כבר עמדו קמאי על הא שאנו מתפללים מאות שנים על הגאולה העתידה ועל בנין הבית ועדיין לא נענינו, וכתב המב"ש בספרו בית אלוקים